

Fritak for deler av
universitets-/høyskolestudium
på grunnlag av dokumentasjon av
realkompetanse

Veiledning

Fritak for deler av universitets-/høyskolestudium på grunnlag av dokumentasjon av realkompetanse

Veiledning

Forfattere: Camilla Alfsen, Randi Storli

Innhold

1. Innledning	4
1.1 Om arbeidet med veiledningen	5
2. Begreper, rettsgrunnlag og prinsipper	6
2.1 Sentrale begreper	6
2.2 Rettsgrunnlag	7
2.3 Samspill med europeisk utdanningspolitikk	8
3. Fritaksprosessen	9
3.1 Modell for generell prosess	9
3.2 Roller – hvem gjør hva	10
3.3 Veiledende informasjon	11
3.4 Lage søknad med dokumentasjon	11
3.5 Søknadsbehandling	12
3.6 Vurdering	13
3.7 Vedtak	14
3.8 Klagebehandling	15
3.9 Evaluering og kvalitetsarbeid	15
4. Metoder for vurdering	16
4.1 Vurdering basert på skriftlig dokumentasjon	16
4.2 Vurdering basert på muntlige framstillinger	17
4.3 Vurdering basert på praksis	17
5. Eksempler	19
5.1 Om god saksbehandling	19
5.2 Realkompetansevurdering som læringsprosess	19
5.3 Fritak som administrativ læringsprosess	20
5.4 Retningslinjer for metode	21
5.5 Krav til dokumentasjon	21
5.6 Oppgave for å dokumentere kompetanse	22
5.7 Avslag på fritakssøknad	22
5.8 Avslag grunnet manglende dokumentasjon på teoretisk og faglig kompetanse	23
5.9 Avslagsbrev	24
5.10 Fritaksbrev	24
6. Eksempler på verktøy til bruk i prosessen	26
7. Utfyllende lesing	27
Vedlegg	29
Program for regionale seminarer i 2012	29
Deltakere på regionale seminarer i 2012	30

1. Innledning

Denne veiledningen tar for seg *fritak* for deler av utdanning ved universitet eller høyskole på grunnlag av dokumentasjon av realkompetanse. (Hjemlet i lov om universiteter og høyskoler § 3-5 annet ledd.)

Veiledningen er utviklet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og i samarbeid med en arbeidsgruppe nedsatt av Universitets- og høyskolerådet. Innholdet i veiledningen er utformet i nært samarbeid med fagpersoner i Universitets- og høyskolesektoren gjennom undersøkelser, studiebesøk og regionale seminarer.

Målgruppen for veiledningen er ansatte ved universiteter og høyskoler som er involvert i vurdering av realkompetanse som grunnlag for fritak. Veiledningen kan fungere som er sjekklister for institusjonenes egne retningslinjer og praksis.

En realkompetansevurdering som resulterer i fritak, er en formalisering av ikke-formell og uformell kompetanse som er opparbeidet i andre læringsmiljøer,¹ det vil si utenfor akkrediterte, høyere utdanningsinstitusjoner. Institusjonene har erfart at det er utfordrende å utvikle egne prosedyrer og metoder som sikrer vurdering av høy kvalitet, både faglig og administrativt. Veiledningen er ment å være en hjelp til institusjonene i dette arbeidet.

Videre er det en målsetning med veiledningen at den skal

- bidra til mer kunnskap om fritaksvurderinger
- bidra til mer enhetlig vurdering av realkompetanse ved de høyere utdanningsinstitusjonene

Veiledningen angir nasjonale rammer og presenterer metoder og verktøy institusjonene kan bruke. Veiledningen inneholder også noen konkrete eksempler på realkompetansevurderinger som er gjennomført ved norske universiteter og høyskoler de siste fem årene.

Veiledningen er utarbeidet i tråd med europeiske prinsipper for realkompetansevurdering slik de er presentert i *European Guidelines for validating non-formal and informal learning* fra 2009.²

Sagt om holdninger

Den grunnleggende holdningen i en realkompetansevurdering må være:

- Realkompetanse er likeverdig kompetanse fra andre læringsmiljøer.
- Hvordan kan vi imøtekomme søknaden?
- Hvilken kompetanse har søkeren som er relevant for fritak?

¹Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), s. 43
<http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

²CEDEFOP (2009): European guidelines for validating non-formal and informal learning. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2009 <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/5059.aspx>

1.1 Om arbeidet med veiledningen

Arbeidsgruppe

Med utgangspunkt i oppdraget fra Kunnskapsdepartementet nedsatte Vox en arbeidsgruppe med representanter utpekt av Universitets- og høskolerådet. Norsk studentorganisasjon (NSO) ble invitert med i gruppen, men utnevnte ikke noen representant, verken i løpet av 2011 eller 2012. Arbeidsgruppen har bestått av:

Utpekt av Universitets- og høskolerådet (UHR):

- Egil Gabrielsen, førsteamanuensis Universitetet i Stavanger
- Eirik Lien, seniorrådgiver, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (til høsten 2012)
- Einar Walstad, seniorkonsulent, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (fra høsten 2012)
- Anne Løken, seniorrådgiver, Høgskolen i Oslo og Akershus
- Tone Skråning, kontorsjef, Høgskolen i Østfold – ikke møtt; erstattet i 2012 med
- Anne Mari Harper, studie- og forskningsdirektør, Høgskolen i Finnmark

Fra Vox:

- Seniorrådgiver Camilla Alfsen
- Seniorrådgiver Hanne Christensen
- Seniorrådgiver Margrethe Steen Hernes
- Seniorrådgiver Randi Storli

Seminar

Arbeidsgruppen inviterte institusjonene som rapporterte å ha utført realkompetansevurdering for fritak³, til seminar for å drøfte videre utvikling av arbeidet med realkompetansefritak. Deltakerne på seminaret ga uttrykk for at det var behov for en veiledning for fritaksvurdering, og det kom også inn konkrete innspill som ga grunnlag for skisse til en slik veiledning.

Institusjonene som var representert på seminaret, var Høgskolen i Oslo og Akershus (v/ Fakultet for samfunnsfag og Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier) og NTNU (v/ Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse).

Studiebesøk

For å samle mer kunnskap om praksis med realkompetansevurdering og fritak, besøkte Vox våren 2012 NTNU i Trondheim, Handelshøyskolen BI i Oslo, samt Høgskolen i Oslo og Akershus (to fakulteter).

I tillegg besøkte arbeidsgruppen Glasgow Caledonian University (GCU) og Quality Assurance Agency (QAA) Scotland (Skottlands svar på NOKUT).

Regionale seminarer

Høsten 2012 arrangerte arbeidsgruppen fem regionale samlinger hos lokale vertsinstusjoner for å diskutere utforming og innhold i en veiledning for realkompetansevurdering som grunnlag for fritak i høyere utdanning. Arbeidsgruppen hadde på forhånd sendt ut en skisse til veiledning. Ut fra hensynet til både institusjonstyper og geografisk spredning ble seminarne lagt til Tromsø (UiT), Trondheim (NTNU), Stavanger (UiS), Borre (HiVe), og Oslo (HiOA).

Det ble sendt ut invitasjon til samtlige høskoler og universiteter. Totalt deltok nær 150 personer fra ulike institusjoner på disse seminarne, i hovedsak administrativt personale. Se program og deltakerlister i vedlegg.

³ Storli, R. (2012): Realkompetanse og fritak i høyere utdanning. Resultater fra en nasjonal undersøkelse i 2011. Vox. Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk. Oslo 2012 <http://www.vox.no/no/Analyse-og-dokumentasjon/rapporter/Realkompetanse-og-fritak-i-hoyere-utdanning/>

2. Begreper, rettsgrunnlag og prinsipper

2.1 Sentrale begreper

Realkompetanse

Realkompetanse er all kompetanse som er tilegnet gjennom formell, ikke-formell eller uformell læring.⁴ Det vil si alle kunnskaper og ferdigheter en person har tilegnet seg gjennom utdanning, lønnet eller ulønnet arbeid, organisasjonserfaring, fritidsaktiviteter eller på annen måte.⁵

Ikke-formell kompetanse er resultatet av *organisert* læring som har funnet sted på ikke-formelle læringsarenaer. Opplæringstilbudet er ikke bundet av offentlige fag-/læreplaner, men dokumenteres gjerne med kursbevis.⁶ *Uformell kompetanse* er resultatet av ikke-organisert læring som har funnet sted utenfor det formelle systemet.⁷ Uformell kompetanse er ofte ikke dokumentert.

Definisjonen på realkompetanse bygger på erkjennelsen av at læring skjer i mange sammenhenger og på ulike arenaer, og innebærer at det er mulig å oppnå kompetanse som er *likeverdig* og på nivå med kompetanse oppnådd innenfor det formelle utdanningssystemet.

Realkompetansevurdering

I en realkompetansevurdering vurderes en persons kompetanse opp mot gitte kriterier, f.eks. beskrivelser av forventet læringsutbytte i et studieprogram, fag eller emne. For at en søknad om fritak skal kunne innvilges, må søkerens realkompetanse vurderes som likeverdig med læringsutbyttet som er fastsatt for studiet, faget eller emnet som det søkes fritak for.

Fritak

Et innvilget fritak betyr at institusjonen som gir fritaket, går god for at fritakssøker har kompetanse likeverdig med det som forventes av en ordinær student som har gjennomført og bestått det samme emnet ved institusjonen. For å få fritak skal minstekravet for bestått emne være oppfylt. Fritaket betyr at studenten ikke trenger å delta i studieopplegget fritaket gjelder for, eller erstatte det med et annet emne. Fritak kan gjelde hele emnet eller deler av et emne. Det kan også gis fritak for flere emner innen samme studieprogram eller hele studieprogram.

Dokumentasjon av kompetanse

Realkompetansevurdering opp mot fritak baserer seg på dokumentasjon av søkerens realkompetanse. Dokumentasjonsform og vurderingsmetoder kan variere med den enkelte søker og studieprogram, fag eller emne. Dokumentasjon forklares her som konkrete og synlige uttrykk for søkers kompetanse.

⁴ Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), vedlegg 2, tabell 1: <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

⁵ www.vox.no/realkompetanse

⁶ Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), vedlegg 2, tabell 1: <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

⁷ *ibid*

Dokumentasjonen kan ha form av

- kursbevis, sertifikater og arbeidsattester fra ikke-formelle kurs- og utdanningstilbydere eller arbeidsgivere
- skriftlig referanse/bekreftelse eller anbefaling fra arbeidsgiver
- egenproduserte tekster, produkter eller arbeider
- muntlige framstillinger/presentasjoner
- praktiske øvelser
- portfolio med ulike uttrykk/ulike medier

Læringsutbytte

I Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk beskrives læringsutbytte som: «Det en person vet, kan og er i stand til å gjøre som et resultat av en læringsprosess. Læringsutbytte er beskrevet i kategoriene kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse. Nivået på læringsutbyttet er avhengig av kompleksiteten av kunnskapen, ferdigheten og den generelle kompetansen.»⁸

2.2 Rettsgrunnlag

Lov om universiteter og høyskoler

Retten til å kunne bruke realkompetanse som grunnlag for opptak og fritak i høyere utdanning ble innført ved lovendring i 2001⁹ som en oppfølging av Kompetansereformen.¹⁰ Bestemmelsene er nedfelt i lov om universiteter og høyskoler. Fritak er omtalt i § 3-5:

§ 3-5. Godskrivning og faglig godkjenning

(1) Universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier etter denne lov, skal godskrive beståtte emner, fag, eksamener eller prøver fra andre universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier med samme antall studiepoeng i den utstrekning de oppfyller de faglige krav for en bestemt eksamen, grad eller utdanning ved institusjonen. Vedkommende institusjon skal påse at det ikke gis dobbel uttelling for samme faginnhold.

(2) Universiteter og høyskoler som tilbyr akkrediterte studier etter denne lov, kan gi fritak for deler av utdanning på grunnlag av annen velegnet eksamen eller prøve. Dokumentasjon av realkompetanse kan også gi grunnlag for fritak. Departementet kan pålegge institusjonene å samordne sin praksis.¹¹

Annet ledd handler om *fritak* på grunnlag av eksamen eller prøve fra institusjoner som ikke ligger under lov om universiteter og høyskoler, og dokumentasjon av realkompetanse. Denne veiledningen handler om slike *fritak*.

Første ledd handler om *godskrivning* og gjelder beståtte emner, fag, eksamener eller prøver fra andre akkrediterte institusjoner. Godskrivning vil ikke bli omtalt i denne veiledningen.

Realkompetansevurdering som grunnlag for opptak (§ 3-6) er heller ikke tema for denne veiledningen. Men det kan være relevant å henvise til Ot.prp.nr 58 (1999-2000), der det påpekes at dersom en søker har fått *opptak* til et studium ved universitet eller høyskole på grunnlag av realkompetanse, gir ikke dette i seg selv noen rett til fritak for deler av studiet. Dersom søkeren mener at hennes/hans samlede realkompetanse ikke bare tilsvarer opptakskravene, men også dekker elementer i studiet, kan vedkommende søke om fritak.¹²

⁸ Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), vedlegg 2, tabell 1: <http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

⁹ Jf. Ot.prp. nr. 58 (1999-2000) Om lov om endring i lov 12. mai 1995 nr. 22 om universiteter og høyskoler og Innst. nr. 1 (2000-2001)

¹⁰ St.meld. nr. 42 (1997-98) Kompetansereformen

¹¹ Lov om universiteter og høyskoler: <http://www.lovdata.no/all/tl-20050401-015-004.html#3-5>

¹² Ot.prp. nr. 58 (1999-2000), kap. 2.5.5. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/rd/dok/regpubl/otprp/19992000/otprp-nr-58-1999-2000-/2/5/5.html?id=161493>

Enkeltvedtak

Vedtak gitt etter vurdering av fritak basert på dokumentasjon av realkompetanse, er et enkeltvedtak, og saksbehandlingen er underlagt forvaltningsloven.¹³

Annet

Forskrift om rammeplan for ingeniørutdanning åpner i § 5 Fritaksbestemmelser for at det kan gis fritak for inntil 60 studiepoeng på bakgrunn av relevant toårig teknisk fagskoleutdanning og inntil 30 studiepoeng for relevant fagbrev og praksis (Y-vei).¹⁴

2.3 Samspill med europeisk utdanningspolitikk

I den europeiske veiledningen om realkompetansevurdering er det trukket fram noen felles prinsipper for en kvalitetssikret og pålitelig prosess.¹⁵ Disse kan være nyttige i forbindelse med etablering av nye rutiner ved en institusjon. Noen stikkord er at prosesser knyttet til realkompetansevurdering bør være:

- *etterprøvbare*; vil resultatet av prosessen bli det samme hvis den ble gjentatt under samme forutsetninger?
- *gyldige*; er kompetansen som blir vurdert den kompetansen som det faktisk er relevant å vurdere?
- *sikre*; er søkers rettigheter ivaretatt på en god måte i prosessen?
- *basert på definerte kriterier*; er grunnlaget for vurderingen og vurderingskriteriene tydelig beskrevet på forhånd?
- *åpne*; er alle trinn i prosessen forståelige og tilgjengelige for brukerne?
- *tilpasset formålet*; er prosessen tilrettelagt for den enkelte, slik at den fungerer som forventet?
- *ressursfornuftige/kostnadseffektive*; er ressursbruken tilpasset utbyttet?

EUs Råd vedtok i 2012 en rekommandasjon¹⁶ om at medlemslandene innen 2018 skal ha på plass nasjonale systemer for realkompetansevurdering. Den gir en rekke anbefalinger om hva disse systemene bør omfatte. God informasjon, dokumentasjon og kvalitetssikring for å sikre troverdighet er viktige stikkord. Landenes arbeid med Rådsrekommandasjonen følges opp i EQF Advisory Group, den rådgivende gruppen for oppfølging av arbeidet med Det europeiske kvalifikasjonsrammeverket, der Norge deltar.

¹³ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven):
<http://www.lovdata.no/all/nl-19670210-000.html>

¹⁴ <http://www.lovdata.no/ltavdl/filer/sf-20110203-0107.html>

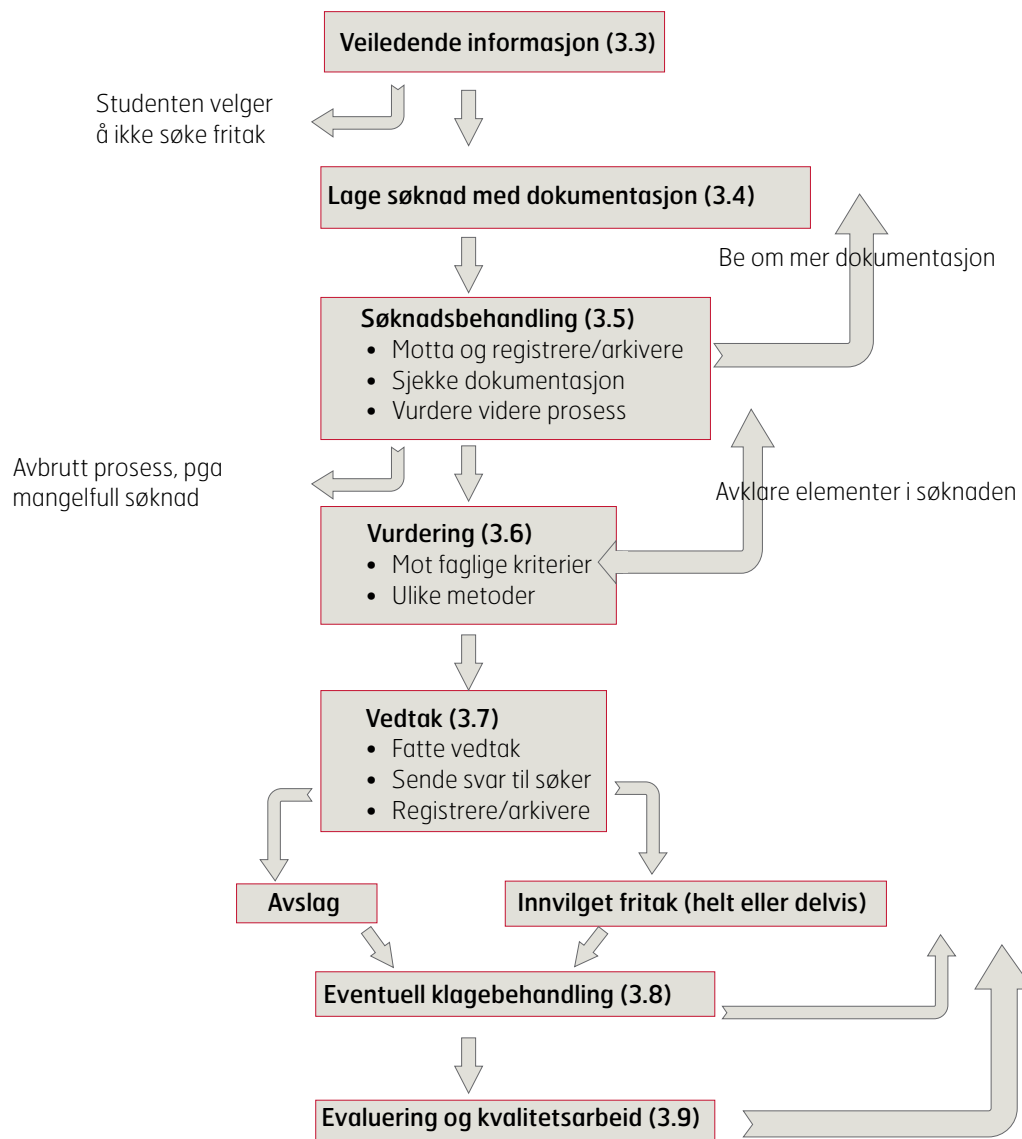
¹⁵ CEDEFOP (2009); European guidelines for validating non-formal and informal learning. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2009, kapittel 6.1 og vedlegg 6, tabell 4

¹⁶ Official Journal of the European Union (2013): COUNCIL RECOMMENDATION of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning (2012/C 398/01), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>

3. Fritaksprosessen

3.1 Modell for generell prosess

Et av målene med denne veiledningen er større grad av enhetlig vurdering av fritak. Men det må understrekes at hver fritakssøknad er individuell og vil medføre individuell saksbehandling. Figuren under beskriver en generell prosess. Hvert ledd blir omtalt nærmere i kapitlene 3.3 – 3.9.

3.2 Roller – hvem gjør hva

I en realkompetansevurderingsprosess deltar både søker, og administrativt og vitenskapelig personale. Institusjonen må avklare hvilke oppgaver som ligger til hvem. Vitenskapelig og administrativt personale har ulike roller og ansvar, og det er derfor viktig at disse samarbeider og samhandler.

Oversikten nedenfor beskriver oppgaver som kan være aktuelle i ulike stadier i prosessen for søker, administrativt personale og vitenskapelig personale.

Dette er en generell oversikt som kan brukes som en sjekklister i forbindelse med utforming av egne rutiner i den enkelte institusjon. Hvilke aktører som gjennomfører de ulike oppgavene, kan variere fra studium til studium, og fra institusjon til institusjon.

Søker	Administrativt personale	Vitenskapelig personale
Informasjon og veiledning		
<ul style="list-style-type: none"> innhente relevant informasjon og veiledning avklare hvilket emne/hvilke emner han/hun vil søke fritak for 	<ul style="list-style-type: none"> gi informasjon om prosedyrer, studiets plan¹⁷ og krav til dokumentasjon veilede i søkeprosessen 	<ul style="list-style-type: none"> gi veiledning om faglige krav til fritaket
Dokumentasjon		
<ul style="list-style-type: none"> samle /utarbeide dokumentasjon 	<ul style="list-style-type: none"> gi informasjon og veiledning 	<ul style="list-style-type: none"> tydeliggjøre krav til dokumentasjon eventuelt lage oppgave til søker bistå søker med faglig veiledning
Søknadsbehandling		
<ul style="list-style-type: none"> være tilgjengelig, hvis behov for justering av innsendt søknad 	<ul style="list-style-type: none"> motta søknad med dokumentasjon etterspørre ytterligere dokumentasjon, hvis nødvendig formidle samlet dokumentasjon til fagpersonene som skal foreta vurderingen 	<ul style="list-style-type: none"> motta søknad med dokumentasjon fra administrasjonen lage eventuelle tydeligere bestillinger om mer/annen dokumentasjon
Vurdering		
<ul style="list-style-type: none"> være tilgjengelig for eventuelt intervju eller andre former for dialog 	<ul style="list-style-type: none"> samarbeide med vitenskapelig personale om tilrettelegging av vurderingen 	<ul style="list-style-type: none"> vurdere søknaden i henhold til faglige kriterier lage faglig grunnlag for vedtak, med anbefaling
Vedtak		
<ul style="list-style-type: none"> motta skriftlig melding om vedtaket 	<ul style="list-style-type: none"> motta anbefaling fra vitenskapelig personale og formulere vedtak formidle vedtaket til søkeren gjennom brev underskrevet i henhold til fullmaktsordninger ved institusjonen 	
Klage		
<ul style="list-style-type: none"> eventuelt klage innen frist 	<ul style="list-style-type: none"> saksbehandle eventuell klage 	<ul style="list-style-type: none"> eventuelt bistå i klagebehandlingen
Evaluering		
<ul style="list-style-type: none"> eventuelt evaluere prosessen 	<ul style="list-style-type: none"> eventuelt be søker om å evaluere prosessen evaluere og endre praksis, hvis behov 	<ul style="list-style-type: none"> evaluere og endre praksis, hvis behov

¹⁷ Studiets plan er den viktigste kilden til informasjon om hvilke faglige kriterier søkerens kompetanse vurderes opp mot. Se kapittel 3.6

3.3 Veiledende informasjon

Hensikten med veiledende informasjon er å gjøre søker i stand til å:

- gjøre et kvalifisert valg om hun/han skal søke fritak eller ikke
- forstå hvordan en søknad skal utformes
- ferdigstille en søknad, med relevant dokumentasjon

Viktige elementer i en veiledende informasjon kan være:

- åpne og tilgjengelige retningslinjer om realkompetansevurdering ved fritak
- kriterier for fritaksvurderingen, det vil si tilgang til studiets plan med beskrivelser av bl.a. læringsutbytte, innhold og oppbygging, arbeids- og undervisningsformer, arbeidskrav, vurderings-/eksamensformer og pensum
- tydelige krav til dokumentasjon
- søknadsskjema
- eventuelle tidsfrister for en søknad og tidsramme for søknadsbehandling
- konsekvenser knyttet til fritaket, som for eksempel manglende karakter på emnet/emnene det gis fritak for, og eventuelle problemer knyttet til registrering av studiepoeng som grunnlag for studiefinansiering fra Lånekassen
- eventuelle verktøy for dokumentasjon av kompetanse, for eksempel kartleggingsverktøy og oppgavetekster

3.4 Lage søknad med dokumentasjon

Vedlagt søknaden om fritak må det følge dokumentasjon på søkers kompetanse. Eksempler på dokumentasjonen er omtalt i kapittel 2.1.

Uansett hvilken form dokumentasjonen har, er det hva søkeren har lært, forstått og kan som skal vurderes. For eksempel: Et kursbevis kan beskrive innholdet i kurset, men sier ikke nødvendigvis noe om hva søkeren faktisk kan.

Sagt om kompetanse

Utfordringen i realkompetansevurderingen er nettopp å bevisstgjøres den uformelle og tause kompetansen; reflektere over «hva har jeg lært», ikke «hva har jeg gjort»

Retningslinjer for hva dokumentasjonen bør inneholde

For å få mest mulig lik praksis internt, kan institusjonen utarbeide retningslinjer for hvilke krav som stilles til dokumentasjon. Retningslinjene bør tydeliggjøre at dokumentasjonen må vise at søkeren har kompetanse som

- er relevant for studiet/emnet vedkommende søker fritak for
- er på riktig nivå i forhold til studiet/emnet
- har tilstrekkelig omfang, fordypning og/eller faglig bredde

Retningslinjer kan også ha krav om

- hvordan kompetanse fra arbeidslivet/frivillig sektor skal beskrives, f.eks. beskrivelse av oppgaver, hvor lenge vedkommende har jobbet med de aktuelle oppgavene, og hva vedkommende har lært av det
- hva som skal til for at dokumentasjonen skal være gyldig, f.eks. påskrift av søkerens navn eller bekreftelse fra arbeidsgiver, leder for organisasjonen eller kursansvarlig
- hva et kursbevis av ikke-formell art skal inneholde, f.eks. beskrivelse av innhold, omfang og læringsutbytte, underskrift fra kurstilbyder

Eksempel på dokumentasjon

Ved et norsk universitet har masterstudiene et obligatorisk yrkesforberedende emne. Mange studenter har mye arbeidserfaring. For å få fritak for emnet kreves blant annet bred erfaring fra arbeidslivet. Dokumentasjon av lang arbeidserfaring er ikke alltid i seg selv en garanti for tilstrekkelig kompetanse. For å tydeliggjøre kompetansen er det derfor ofte aktuelt å be fritaks-søkerne om å skrive et notat der de reflekterer over egen praksis. I realkompetansevurderingen blir både arbeidspraksis og refleksjonsnotater lagt til grunn.

Særskilte krav

For studier/emner med særskilte krav, for eksempel krav om veiledet praksis, bør retningslinjene spesifisere at søkeren må ha særskilt dokumentasjon som oppfyller kravene. Se mer om dette i kapittel 3.6 Vurdering.

Dokumentasjon som lærende prosess

Dokumentasjonen kan være et resultat av en prosess. Lærestedet kan be om at søkeren besvarer skriftlige oppgaver, gir en muntlig presentasjon eller deltar i faglige samtaler.

Institusjonene kan også legge til rette for at flere søkere kan samarbeide om å utarbeide dokumentasjon til sine respektive søknader. Dette kan bli en lærende prosess der den enkelte søker i samarbeid med de andre blir bevisst egen kompetanse og får synliggjort den. De kan støtte hverandre i arbeidet med å skrive nytt materiale, eller de kan bistå hverandre i å samle allerede eksisterende dokumentasjon fra ulike kurs eller arbeidsforhold. De kan også støtte hverandre i å lage presentasjoner eller forberede muntlige framstillinger.

3.5 Søknadsbehandling

Den administrative behandlingen av søknader om fritak på grunnlag av realkompetanse foregår etter samme rutiner som andre typer søknader. I det følgende beskrives enkelte trinn som kan være spesielt utfordrende i behandlingen av slike søknader.

Innhenting av tilstrekkelig dokumentasjon

Søkeren har selv ansvar for å dokumentere tilstrekkelig og relevant realkompetanse som grunnlag for vurdering av fritak. Det er en administrativ oppgave å følge opp søknaden og påse at den inneholder relevant og tilstrekkelig dokumentasjon. Jo bedre oppfølging søkeren får i denne fasen av prosessen, jo større sannsynlighet er det for at realkompetansevurderingen kan gjennomføres på en god måte.

Realkompetanse kan også dokumenteres i form av en samtale eller et mer formelt intervju. Se mer om samtale og intervju i kapittel 4.2.

Eksempel på oppfølging

En student på et masterstudium søkte fritak for et emne. Han hadde erfaring som var relevant for studiet. Han hadde blant annet jobbet selvstendig som coach. Sentralt i saksbehandlingen var dokumentasjon av kompetanse i behandling av klienter og taushetsbelagte samtaler. Søkeren ble bedt om å framvise dokumentasjon, men uten å få nærmere veiledning. Vedkommende kom aldri tilbake, selv om det var tydelig for institusjonen at han hadde mye kompetanse.

Samspill mellom administrativt og vitenskapelig personale

Realkompetansesøknader forutsetter et godt samarbeid mellom administrativt og vitenskapelig personale for å avklare når det er innhentet nok og relevant dokumentasjon. Det kan være aktuelt å komplettere søknaden med

- videre utdyping av dokumentasjonen som er levert
- andre typer dokumentasjon enn det som er levert
- ytterligere dialog med søker

Noen ganger kan det være en vitenskapelig ansatt som tar kontakt direkte med søker, andre ganger kan det være mest hensiktsmessig at administrasjonen tar kontakt.

Eventuell avbrutt søknadsprosess

Hvis søker ikke leverer etterspurt dokumentasjon, kan administrasjonen foreta en første vurdering. Administrasjonen kan:

- vedta avslag, som kan begrunnes i at dokumentasjonen ikke oppfyller gitte krav
- stille søknaden i bero, som kan begrunnes med at det foreløpig ikke er kommet inn tilstrekkelig dokumentasjon

Institusjonen kan lage interne rutiner for avbrutt søknadsprosess.

3.6 Vurdering

Når institusjonen finner at søknaden er godt nok dokumentert, gjerne som følge av samarbeidet nevnt over, vil søknaden få en faglig vurdering av vitenskapelig personale. Ulike metoder for slik vurdering er omtalt i kapittel 4.

Kriterier for vurdering

Realkompetansen vurderes opp mot læringsutbytte beskrevet i planen for studiet/emnet det søkes om fritak for. En søker vil vanligvis søke om fritak for ett eller flere emner, eventuelt en del av et emne.

Kilden til informasjon om hvilke faglige kriterier søkerens kompetanse vurderes opp mot, ligger i studiets plan. Studiets plan angir bl.a.

- opptakskrav
- læringsutbytte
- innhold og oppbygning
- arbeids- og undervisningsformer
- arbeidskrav
- vurderings-/eksamensformer
- pensum

For noen emner er læringsutbyttebeskrivelsene mange og detaljerte, mens de for andre er mindre spesifikke og holdt på et mer overordnet nivå. Det vitenskapelige personalet bør drøfte hvordan søkers kompetanse kan vurderes opp mot studiets/emnets helhetlige læringsutbytte. De kan også avklare om det er noen læringsmål som er spesielt sentrale og bør vektlegges i en fritaksvurdering.

Generelle kriterier kan være:

- Er faglig dybde og bredde i studiet ivaretatt?
- Er krav til refleksjon ivaretatt?
- Kan søkerens kompetanse vurderes som likeverdig med det en ordinær student skal oppnå, selv om kompetansen ikke er identisk?

- Er søkers kompetanse god nok sammenliknet med hva som er minstekravet for å bestå eksamen i emnet?

Nivå og helhetsvurdering

Det kan være en utfordring å vurdere om søkeren i tilstrekkelig grad kan dokumentere likeverdige kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse som det som er fastsatt for det aktuelle emnet. Den grunnleggende holdningen i vurderingen må være å foreta en helhetsvurdering av søkerens kompetanse og avgjøre om den er god nok sammenliknet med en minstestandard tilsvarende karakter bestått eller E.

Likeverdighet

Det kan også være vanskelig å vurdere i hvilken grad kompetanse fra ikke-formelle og uformelle arenaer kan tilsvare, eller være likeverdig med, kompetanse fra formelle arenaer. I vurdering av realkompetanse er det aktuelt å vurdere kompetanse som *likeverdig* og ikke nødvendigvis som lik. Det bør legges til grunn at ulike kompetanser kan erstatte hverandre og gi det samme læringsutbyttet totalt sett, selv om de ikke er like og oppnådd på samme måte. Fagmiljøet bør drøfte hva som kan være likeverdig. Et faglig skjønn og en helhetsvurdering vil alltid måtte legges til grunn ved vurderinger av søknader om fritak basert på realkompetanse.

Spesielle utfordringer

Mange institusjoner påpeker at vurdering av fritak fra veiledet praksis er utfordrende. Veiledet praksis som inngår i utdanning ved universiteter og høyskoler, er en læringsprosess der teoretisk kunnskap, refleksjon og praktisk utførelse av yrket integreres. Samtidig overlapper dette i noen utdanninger med grunnlaget for vurdering av skikkethet for yrket.

Læringsutbytte fra veiledet praksis kan oppnås i andre sammenhenger enn gjennom ordinære praksisstudier som inngår i høyere utdanning. Arbeidsplasser kan for eksempel i perioder ha veiledet praksis som arbeidsform. Dersom universiteter og høyskoler har beskrevet hva slags kompetanse/læringsutbytte som forventes etter en veiledet praksis, kan det være mulig å vurdere fritak også for slike emner. Se også kapittel 4.3 Vurdering basert på praksis.

En annen utfordring er kravet om refleksjon basert på vitenskapelig teori knyttet til praksis. Institusjonen kan gi oppgaver spesielt beregnet på å få dokumentert evne til refleksjon. Se kapittel 4.1 Vurdering basert på skriftlig dokumentasjon.

3.7 Vedtak

Den faglige vurderingen av søknaden danner grunnlag for vedtak. Videre saksbehandling følger forvaltningslovens bestemmelser og interne rutiner for enkeltvedtak og svar til studenten, med opplysning om adgang til å klage.

To punkter vektlegges her.

- Registrering av resultat: Realkompetansefritak kan registreres som egen type godkjenningssak i institusjonenes studieadministrative datasystem (FS) for eventuell senere telling og analyse.
- Vitnemål: Det gis ikke karakter ved fritak. Fritak for bestemte emner på bakgrunn av realkompetansevurdering føres inn på vitnemålet som følger: Realkompetansevurdering.

<Navn på emnet som det fritas for>. I karakterkolonnen føres «fritatt». På engelsk brukes «exempted».¹⁸

Avslag på fritakssøknad

Hvis søknaden om fritak blir avslått, skal den begrunnes.¹⁹ En utfyllende begrunnelse kan gi søker grunnlag for å forberede en eventuell ny fritakssøknad.

Se eksempel på avslag i kapittel 5.8. og 5.9.

3.8 Klagebehandling

Klager ved fritaksvurdering skal følge samme rutiner som andre klager på enkeltvedtak.

3.9 Evaluering og kvalitetsarbeid

Intern evaluering er et viktig ledd i institusjonens kvalitetsarbeid. Det bør være fastsatt rutiner og prosedyrer for hvordan evalueringen av realkompetanseprosessen skal foregå, og hvem som har ansvar for å følge opp eventuelle svakheter som avdekkes.

Møteplasser

Det kan legges til rette for nettverk og møteplasser internt og eksternt for evaluering og drøfting av vurderingsutfordringer. Temaer kan være:

- krav til dokumentasjon, innhenting av dokumentasjon og metoder for å beskrive kompetanse
- metoder for vurdering av søkerens kompetanse
- vurdering av likeverdighet opp mot læringsutbytte
- vurderingspraksis, drøfting av aktuelle søknader
- klager
- oppfølging etter innvilget fritak
- drøfting av minstekrav

¹⁸ Om vitnemål og vitnemålstillegg, fra UHRs nettside:
http://www.uhr.no/ressurser/temasider/vitnemal_og_vitnemalstillegg/vitnemal_og_vitnemalstillegg

¹⁹ Lov om behandlingsmåten i forvaltningsaker (forvaltningsloven):
<http://www.lovdata.no/all/hl-19670210-000.html>

4. Metoder for vurdering

Vurdering av realkompetanse som grunnlag for fritak for deler av utdanning er en individuell prosess der vurderingsmetodene kan variere fra søker til søker og fra fagområde til fagområde. Denne veiledningen presenterer kort ulike metoder for vurdering. Disse metodene kan brukes hver for seg eller i ulike kombinasjoner, avhengig av hvilket emne det gjelder og hva slags kompetanse som er aktuell å vurdere. En veksling mellom flere metoder kan bidra til å få fram mer av søkerens samlede kompetanse.

Felles for alle metodene beskrevet under, er at de må resultere i en *skriftlig vurdering* fra fagpersonen(e). Disse vurderingene danner grunnlaget for et vedtak.

Nedenfor følger en kort presentasjon av noen metoder.

4.1 Vurdering basert på skriftlig dokumentasjon

Skriftlig dokumentasjon er mest brukt som grunnlag for vurdering. Kompetanse som ikke er underbygget av skriftlig dokumentasjon i utgangspunktet, kan være vanskeligere å vurdere. Men med bevisstgjøring av taus kunnskap og tydelige kriterier for hva som skal vurderes, kan mye skriftliggjøres. Nedenfor følger to eksempler.

Skriftlig oppgave om et gitt tema

Søker kan bli bedt om å formulere noe skriftlig, basert på en oppgave tilpasset emnet det søkes om fritak for. I slike tilfeller er det viktig at oppgaven er utformet slik at søker får mulighet til å bli vurdert opp mot det læringsutbyttet som er beskrevet for emnet, eventuelt den delen av emnet, hun/han søker om fritak for.

Refleksjonsnotat

Dette er en variant av oppgaven nevnt over. Her er hensikten med oppgaven eller notatet å få vurdert søkers evne til å reflektere over sammenhenger mellom vitenskapelig teori og praksis, gjerne med utgangspunkt i søkers erfaringer fra egen yrkespraksis.

Eksempel på oppgave

En student søkte fritak for et obligatorisk masteremne, men hadde ikke tilstrekkelig dokumentasjon på kompetansen sin. Hun ble derfor bedt om å skrive et refleksjonsnotat over et gitt emne. Oppgaven ble utlevert sammen med læringsutbyttebeskrivelsene, slik at kravene i emnet var tydelige. Sentralt i vurderingen var anvendelsen av faglige begreper. Notatet ble vurdert som god nok dokumentasjon på søkerens kompetanse, søknaden ble innvilget, og søkeren fikk fritak for det obligatoriske emnet, som utgjorde 7,5 studiepoeng.

Portfolio/mappe

Vurderingen baserer seg på en samling av dokumenter og produkter søker har produsert. De kan både være produsert forut for realkompetanseprosessen, for eksempel i en tidligere jobb eller andre aktiviteter, og underveis i søknadsprosessen. Samlet presenterer de et bredt spekter av søkerens kompetanse.

4.2 Vurdering basert på muntlige framstillinger

Vurdering basert på søkers muntlige framstillinger kan brukes både frittstående og som supplement til vurdering av skriftlig dokumentasjon. En muntlig framstilling kan brukes både til å vurdere faglig innhold og til å vurdere muntlig framstillingsevne der dette er en del av læringsutbyttet. Muntlig framstilling kan egne seg spesielt for å få synliggjort taus kunnskap.

Den/de ansatte ved institusjonen som vurderer den muntlige framstillingen, bør alltid skrive en oppsummering som søkeren får anledning til å kommentere. Denne oppsummeringen går inn i søkerens dokumentasjon.

Samtale

Noen institusjoner vektlegger betydningen av å ha en samtale med søker for å kunne vurdere kompetanse som er vanskelig å dokumentere skriftlig. Før samtalen bør fagpersonen/-e ha lest eventuell skriftlig dokumentasjon for å se om det er mangler eller uklarheter, sett i forhold til læringsutbyttet for emnet, som kan utfylles ved hjelp av en samtale. Hensikten med samtalen bør avklares med søker på forhånd.

Intervju

Et intervju er en styrt samtale med mer eller mindre fastsatte spørsmål. Et intervju kan formes for å vurdere spesifikk kompetanse og kan være en mer effektiv metode enn en mer uformell samtale. Tema for intervjuet bør avklares med søker på forhånd, slik at søker kan forberede seg på situasjonen.

Muntlig presentasjon

I emner der muntlig framstillingsevne og formidling av et fagstoff er del av læringsutbyttet, kan det være aktuelt å vurdere søkers kompetanse til å forberede og gjennomføre en presentasjon av et gitt tema.

4.3 Vurdering basert på praksis

I noen emner kan det være relevant å vurdere søkers utøvelse av praksis.

Observasjon

En eller flere fagpersoner kan observere søker i en arbeidssituasjon, på egen arbeidsplass eller i andre praktiske situasjoner. Andre praktiske oppgaver kan være å forberede og gjennomføre en forelesning, en konsert, en utstilling, en plan for markedsføring av et produkt eller annet.

Eksempel på vurdering av praksis

En musikkstudent søkte om fritak for et emne i musikk, 30 studiepoeng. For å dokumentere kompetansen sin ble han bedt om å arrangere og gjennomføre en konsert. Studenten fikk godkjent realkompetansen og fikk fritak for hele emnet.

Simuleringer

Praktiske ferdigheter kan også vurderes i simulerte arbeidssituasjoner. Flere høyskoler og universiteter har tilgang til simulatorer som brukes i for eksempel maritime fag og helsefag. Disse kan også brukes til å vurdere kompetansen til en fritakssøker.

Kombinasjon av metoder

For studier med krav om veiledet praksis kan en kombinasjon av metoder brukes til å vurdere både søkers skikkethet og kompetanse oppnådd gjennom veiledning i sin yrkespraksis. Egnete vurderingsmetoder kan være refleksjonsnotat, intervju, observasjon, muntlig formidling og skriftlig dokumentasjon fra arbeidsgiver.

5. Eksempler

Eksempelene, også de som står i kapittel 3 og 4, er basert på samtaler med administrativt personale ved noen høyere utdanningsinstitusjoner. Samtalene ble gjennomført mellom mars og august 2012. Eksempelene er delvis anonymisert og bearbeidet for å tilpasses veiledningen.

Eksempler på retningslinjer, oppgaver og sitater fra ulike dokumenter er uendret.

5.1 Om god saksbehandling

En samtale med saksbehandler ble oppsummert på følgende måte:

God saksbehandling i en realkompetansevurdering forutsetter

- at både studenter/søkere og ansatte har tilgang til informasjon om fritaksmuligheter
- at det er tydelig for søkeren at hun/han selv har ansvar for å legge fram tilstrekkelig dokumentasjon
- at institusjonen har definert hva som er god saksbehandling og følger opp dette
- at ansatte motiverer hverandre til å gjøre et godt vurderingsarbeid
- at det er klart hva som er administrasjonens og hva som er fagpersonalets ansvar
- at det er etablert rutiner for dialog mellom saksbehandler og fagperson
- at de som vurderer, har kompetanse i å realkompetansevurdere
- tydelige krav og kriterier som søknaden skal vurderes mot
- at utgangspunktet for vurderingen er hva søkeren kan, ikke hva han/hun ikke kan
- en omforent forståelse av hva som er godt nok for å gi fritak
- aksept for at fritaksvurderinger basert på realkompetanse kan være tidkrevende

5.2 Realkompetansevurdering som læringsprosess

Sykepleiere ønsket realkompetansevurdering på masternivå

Mange sykepleiere i Skottland har utdanning fra før sykepleie ble en masterutdanning. En gruppe henvendte seg til et universitet med ønske om realkompetansevurdering på masternivå, og universitetet startet et prosjekt der realkompetansevurderingen ble en læringsprosess. Prosessen tok 3 – 6 måneder, avhengig av den enkelte studenten.

Kartlegging som utgangspunkt

Prosessen startet med at den enkelte søkers kompetanse ble kartlagt, først og fremst for å vurdere om realkompetansevurdering på masternivå var relevant. Kartleggingen viste at de fleste hadde mye kompetanse, men også at det var læringsmål den enkelte studenten trengte å utvikle videre dokumentasjon på.

Metoder

For at søkerne skulle bevisstgjøres sin kompetanse, arrangerte universitetet workshops der det ble gitt ulike oppgaver med utgangspunkt i beskrivelser av læringsutbytte i de aktuelle fag/emner. Oppgavene kunne være øvelser, skrive refleksjonsnotat og lese faglitteratur. Universitetet/instituttet organiserte også kollokviegrupper hvor søkerne kunne legge fram sine erfaringer og refleksjoner for hverandre, skriftlig og muntlig, og få tilbakemeldinger. Det ble lagt stor vekt på veiledning underveis.

Portfolio

Målet med prosessen var å produsere en portfolio med tilstrekkelig dokumentasjon som grunnlag for realkompetansevurdering på masternivå, inklusive utarbeidelse av CV. Skriftlige oppgaver, øvelser og CV ble til slutt sammenstilt og sendt til vurdering av en ekstern fagperson. Resultatet ble vurdert som meget bra.

Ressurser

Universitetets erfaringer er at det å tenke læringsutbytte, eller kompetanse, er det vanskeligste i en realkompetansevurdering. Søkerne trenger hjelp til å utvikle denne ferdigheten. Det ble derfor satt inn store ressurser på veiledning i prosessen. Generelt betaler søkerne 100 pund for en realkompetansevurdering, samt studieavgift. Selve utdanningen er gratis.

5.3 Fritak som administrativ læringsprosess

Søknad om fritak for masteremne, 10 studiepoeng

En student på masterstudium i familiebehandling søkte fritak for et valgemne på 10 studiepoeng. Grunnlag for søknaden var kurs i regi av Regionsenteret for barne- og ungdomspsykiatri (RBUP), som var relevante for emnet.

Saksgang

Søkeren sendte søknad med dokumentasjon til administrasjonen. Kurset ved RBUP hadde en omfattende pensumliste, men ingen eksamen, kun kursbevis. Dokumentasjonen ble ikke vurdert som tilstrekkelig for å vurderes som likeverdig kompetanse med emnet. Søkeren ble derfor bedt om å skrive et essay hvor han skulle gjøre rede for sin teoretiske og praktiske kompetanse fra egen arbeidspraksis, underskrevet av arbeidsgiver for å bekrefte innholdet. Besvarelsen ble ikke vurdert som tilfredsstillende, og fritakssøknaden ble avslått. Søkeren klaget på avslaget.

Underveisevaluering av praksis

I arbeidet med klagen erkjente saksbehandlerne at institusjonen ikke tydelig nok hadde presisert overfor søkeren at hensikten med oppgaven var å dokumentere hans analytiske kunnskaper og ferdigheter, likeverdig med kravene i emnet. Det ble laget ny oppgave, der kriterier og krav var tydelig beskrevet og relatert til læringsmålene i emnet. Krav om bekreftelse fra arbeidsgiver falt bort ved denne metoden. Saksbehandleren mottok besvarelsen og formidlet den videre til fagpersonen. Søkeren fikk noe skriftlig, faglig veiledning av fagpersonen i forbindelse med den siste oppgaven. Denne besvarelsen ble godkjent. (Se oppgaveformuleringen i kapittel 5.6)

Vurdering som prosess

Det første avslaget ble begrunnet med at essayet ikke i tilfredsstillende grad dokumenterte kravet til likeverdig kompetanse. Ved andre vurdering ble det gitt en konkret oppgave med tydelige kriterier. Besvarelsen, og dokumentasjonen fra søknaden, ble vurdert som god nok dokumentasjon på at søkeren hadde kompetanse likeverdig med det som var fastsatt i læringsutbyttebeskrivelsene for emnet, og fritak ble innvilget.

Evaluering av egen praksis

Dokumentasjonen ble frambrakt gjennom en prosess regissert av institusjonen. Utfordringen var å finne fram til egnet metode for å vurdere forholdet mellom arbeidserfaring og analytiske ferdigheter på masternivå. En viktig faktor i prosessen var institusjonens evne til å evaluere sin egen prosess, og å finne løsninger som hjalp

studenten til å få dokumentert kompetanse. Gjennom prosessen ble institusjonen bevisstgjort nødvendigheten av å ha tydelige forventinger og krav til søkerne i en realkompetansevurdering.

5.4 Retningslinjer for metode

Utdrag fra Retningslinjer for vurdering av søknad om fritak for deler av studium ved Høgskolen i Oslo og Akershus på grunnlag av dokumentasjon av realkompetanse:

4-4

I tillegg til framlagt dokumentasjon, jf. punkt 5, kan fakultetsstyret bestemme at det skal gjennomføres et faglig intervju og/eller praktisk prøving for å få vurdert om søkers samlede kunnskaper, ferdigheter og generelle kompetanse kan gi grunnlag for fritak. Fakultetsstyret kan også bestemme at søker må utarbeide en skriftlig oppgave, et refleksjonsnotat eller liknende over et oppgitt tema som skal inngå i vurderingsgrunnlaget.

5.5 Krav til dokumentasjon

Utdrag fra Retningslinjer for vurdering av søknad om fritak for deler av studium ved Høgskolen i Oslo og Akershus på grunnlag av dokumentasjon av realkompetanse.

5-1

Søknad om fritak for deler av studium på grunnlag av realkompetanse må være tilstrekkelig dokumentert til at faglige vurderinger kan foretas. Slik dokumentasjon kan f.eks. være:

a) Bekreftelse eller attest fra arbeidsgiver eller frivillig organisasjon som beskriver søkers arbeidsoppgaver og deltakelse i konkrete arbeidsoperasjoner eller arbeidsområder, berunder hvilke arbeidsmetoder vedkommende har benyttet. Det skal også redegjøres for omfang og innhold i eventuell formalisert veiledning som er gitt søker i yrkessammenheng. Bekreftelse eller attest skal være undertegnet og datert og angi varigheten på arbeidsforhold eller organisasjonstilknytning, søkers stilling eller organisasjonsverv og stillingsprosent.

b) Kursbevis med kursbeskrivelse som dokumenterer kursets omfang eller varighet (timer/dager/uker/måneder), innhold og nivå.

c) Publiserte artikler, rapporter eller liknende innenfor aktuelt fagområde eller kunnskapsfelt.

d) Arbeidsprøver, produkter eller liknende innenfor aktuelt fagområde eller kunnskapsfelt. Søker må dokumentere at de framlagte arbeidene er søkers egne.

5-2

Dokumentasjon i form av arbeidsattester, bekreftelser på deltakelse eller verv i frivillige organisasjoner, kursbevis eller liknende skal foreligge som offentlig attesterte kopier. Høgskolen i Oslo og Akershus kan kreve at originaler av dokumentene legges fram.

5.6 Oppgave for å dokumentere kompetanse

Oppgaven som ble gitt for å dokumentere kompetanse i valgfritt emne på masterstudiet i familiebehandling (kapittel 5.3), 10 studiepoeng, lød slik:

«Krav og kriterier:

- *Omfang 10-12 sider, inkludert referanser og litteraturliste, linjeavstand en og en halv*
- *Bruk mal for oppgaveskriving til utforming av oppgaven og i forbindelse med siteringer og henvisninger.*
- *Oppgaven skal være en selvstendig besvarelse. Det vises til forskrift om studier og eksamen ved Høgskolen i Oslo, § 6-5 om fusk*
- *I oppgaven skal du selv formulere en problemstilling innen narrativ terapi. Dersom du ønsker det, kan du få problemstillingen godkjent på forhånd av faglig koordinator.*
- *Du skal finne et tema du kan undersøke nærmere og som det kan stilles et eller to spørsmål til. Siden oppgaven er kort, vil det ikke være mulig å ha mer enn ett til to poeng å drøfte i oppgaven.*

Du bør si noe om hvorfor det er viktig å stille nettopp dette eller disse spørsmålene. Det kan være vitenskapelige begrunnelser (for eksempel kan et spørsmål begrunnes med at det finnes kunnskapsbull, at teorier ikke gir god nok forklaring på eller forståelse av et fenomen) eller samfunnsmessige begrunnelser (det vil si at et spørsmål er verdt å stille fordi dets svar vil ha praktisk betydning for samfunnet eller en gruppe i samfunnet). Når det gjelder teorier, er det av betydning at du posisjonerer deg innenfor ulike teoretiske retninger og sier fra om hvorfor du velger noe framfor noe annet – for eksempel hvilke begreper du vil bruke og hvordan de hjelper å drøfte og å svare på de spørsmålene du stiller. Dersom du velger å posisjonere deg i forhold til narrativ tenkning, må du begrunne dette, og du må stille spørsmål ved denne tenkningen som kan analyseres.

Metodisk kan du bruke en kasus – men det avhenger av om du skriver en teoretisk artikkel eller en empirisk artikkel. Når det gjelder analysen er det ikke lett å gi noen råd, siden det finnes mange måter å føre en analyse på særlig innenfor kvalitativ forskning. Det viktigste er at oppgaven utgjør en helhet på den måten at hver del står i et logisk forhold til de andre delene.»

– Fakultet for samfunnsfag, Høgskolen i Oslo og Akershus

5.7 Avslag på fritakssøknad

Begrunnet avslag

En student på bachelorstudiet kulturledelse ved BI søkte om fritak for emnet festivalledelse, et valgfag på 7,5 studiepoeng. Sammen med søknadsskjemaet var det vedlagt to arbeidsattester; den ene underskrevet av en av lederne for festivalen; på den andre framgikk det ikke hvem underskriveren var. Attestene redegjorde for festivalens omfang, egenart og hensikt, søkerens arbeidsoppgaver, samt en vurdering av søkerens mer generelle kompetanse. Søknaden ble ikke innvilget. Avslaget ble begrunnet i mangel på dokumentasjon av sentrale læringsmål:

«I søknaden er det vedlagt en attest som dokumenterer at NN har god erfaring med noen viktige arbeidsfelt innen festivalledelse. Det mangler imidlertid dokumentasjon på kompetanse om festivalens plass i kulturpolitikken, finansieringsarbeid generelt og arbeid med festivalsponsing spesielt. Det er også uklart om NN har tilstrekkelig kompetanse om festivalens betydning lokalt, nasjonalt og internasjonalt, slik kursbeskrivelsen vektlegger.»

– Handelshøyskolen BI

Læringsmålene for emnet Festivalledelse er:

Kunnskapsmål

Studentene skal i løpet av kurset ha tilegnet seg grunnleggende kunnskaper, teorier og begreper om ledelse og organisering av festivaler. Studentene skal særlig tilegne seg kunnskap om hva festivaler er og hvilken rolle de spiller lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Videre skal studentene tilegne seg teorier og begreper for å analysere forholdet mellom de ulike aktørene som er involvert i festivaler.

Ferdighetsmål

Studentene skal i løpet av kurset opparbeide ferdigheter i å lede og organisere festivaler. I løpet av kurset skal studentene lære seg å avdekke ledelses- og organisasjonsutfordringer i festivaler og finne måter å løse disse på ved hjelp av tilegnet kunnskap, begreper og teorier. Mer spesifikt skal studentene oppøve ferdigheter når det gjelder å avdekke, analysere og løse problemer og utfordringer knyttet til gjennomføringen av festivaler.

Holdningsmål

I løpet av kurset skal studentene oppøve evne til å vurdere de ulike motivasjonene og interessene som er knyttet til festivaler med respekt og etisk bevissthet. Ikke minst skal studentene oppøve evnen til å reflektere over de dilemmaer som kan oppstå tilknytning til festivaler.

5.8 Avslag grunnet manglende dokumentasjon på teoretisk og faglig kompetanse

En søker ønsket fritak for et emne innen naturfagdidaktikk. Søknaden ble avslått grunnet manglende dokumentasjon på teoretisk og faglig kompetanse:

Vi ser at din erfaring fra veiledning og undervisning av lærerstudenter, samt omfattende erfaring fra kompetanseutvikling for lærere, samlet representerer en realkompetanse som strekker seg utover vanlig yrkeserfaring som lærer. Din samlede arbeidserfaring vil være nyttig for deg som grunnlag for gjennomføring av emnet. Du har også dokumentert fagdidaktisk kompetanse som kan overlappes noe med det faglige innholdet i EDU3021.

Det gis likevel ikke fritak for EDU3021 Naturfagenes egenart med grunnlag i ovennevnte realkompetanse, da vi med utgangspunkt i vedlagt dokumentasjon ikke kan se at denne har et omfang, innhold og nivå som i tilstrekkelig grad dekker hele pensum og den teoretiske delen av emnet, jf. emnets læringsmål og pensum.

Med utgangspunkt i §16 i NTNUs studieforskrift stiller fakultetet strenge krav til dokumentasjon av innholdet i kurs, arbeidserfaring og annen erfaring som skal være grunnlag for fritak for fagspesifikke emner. Vi kan kun vurdere å innvilge et slikt fritak med grunnlag i konkret dokumentasjon av aktuelle arbeider (for eksempel faglige artikler, bokkapitler, rapporter, evalueringer) og innholdet og kvaliteten på kurs/emner du har deltatt i eller vært med på å utvikle/arrangere/evaluere. Det kreves også at ditt selvstendige bidrag er dokumentert.

I tillegg til informasjon om klageadgang, ga svaret også råd om veiledning:

Ved en eventuell klage bør du knytte din yrkespraksis mer konkret opp mot pensum og de ulike læringsmålene i et teoretisk perspektiv og dokumentere det konkrete innholdet og ditt selvstendige bidrag.

Søker klagde på avslaget. Klagen ble behandlet av den sentrale klagenemd ved NTNU og ble avslått.

Begrunnelsen i det opprinnelige avslagsbrevet ble opprettholdt. Søker kunne dokumentere at vedkommende hadde gjennomført undervisning, men kunne ikke dokumentere egen kompetanse knyttet til teoretisk og faglig arbeid med planleggingen av undervisningen.

5.9 Avslagsbrev

Til Xx

Svar på søknad om fritak.

Vi viser til ovennevnte sak, din søknad har vært til vurdering ved Pedagogisk institutt.

Vedtak

Det gis ikke fritak for PED3543 Sosioemosjonelle vansker (15 sp) på bakgrunn av din realkompetanse som psykiatrisk sykepleier. Masterstudiet i spesialpedagogikk er rettet mot skolen, og studiet inneholder både primærforebygging og tertiærforebygging. Innholdet i PED3543 settes i en pedagogisk kontekst hvor læring er sentralt.

Dette vedtaket er gjort med grunnlag i §§ 15 og 16 i forskrift om studier ved NTNU.

Klageadgang

Du kan klage på dette vedtaket innen tre uker jf. Kapittel VI i forvaltningsloven. Klagen rettes Universitetets sentrale klagenemd, men sendes Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse for behandling.

Med hilsen Yy

5.10 Fritaksbrev

Til Xx

Svar på søknad om fritak for Eksperter i Team.

Vi viser til din søknad om fritak for Eksperter i team. Saken har vært til vurdering ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse.

Vedtak

Du innvilges fritak for Eksperter i team og behøver ikke etterfylle med andre studiepoeng.

Bakgrunn for vedtaket

Du har dokumentert relevant praksis fra teamarbeid i YYYY, hvor du jobber som webredaktør og tidligere har hatt ansvar for interne kurs i bedriften. Du har tilegnet deg kunnskap om samarbeid og informasjonsflyt i team, samt utfordringer som oppstår når gruppedeltakere med ulik fagbakgrunn skal jobbe sammen. Du har i tillegg opparbeidet deg kompetanse om hva som skal til for at et tverrfaglig team skal fungere.

Dette vedtaket er gjort med hjemmel i § 16 i NTNUs forskrift om studier med utgangspunkt i Utdanningsutvalgets vedtak av 23.10.08 hvor det i punkt C står følgende:

«Studenter som gjennom relevant dokumentasjon kan vise til at de har en yrkes- og/eller annen praksis i tråd med intensjonene for Eksperter i team slik den er nedfelt i emnets læringsmål, kan få godskrevet denne praksisen som alternativ til Eksperter i

team, ut fra ordinær realkompetansevurdering. Slikt fritak fører ikke til krav om at studenten må erstatte Ekserpter i team med et annet emne. Dersom praksisen er langvarig men ikke av en slik art at den kompensere fullt ut for intensjonene med Ekserpter i team, kan studentene søke om å erstatte Ekserpter i team med et annet programrelevant emne på masternivå av samme omfang.»

Med hilsen Zz

6. Eksempler på verktøy til bruk i prosessen

I dette kapitlet presenteres noen lenker til verktøy.

Eksempel på søknadsskjema

Skjema for å søke fritak – Handelshøyskolen BI

<http://web.bi.no/info/webforms.nsf/Lookup/Fritak%20for%20eksamen/%24file/Fritak%20for%20eksamen%20i%20et%20kurs.pdf>

Eksempel på retningslinjer

Retningslinjer for fritak på grunnlag av realkompetanse – Høgskolen i Oslo og Akershus

<http://www.bioa.no/Studier/Lov-og-regelverk/Retningslinjer-for-fritak-for-deler-av-studium-ved-HiOA-paa-grunnlag-av-realkompetanse>

Verktøy for dokumentasjon

– Europass:

<http://www.siu.no/nor/Globalmeny/Europass>

– Kompetanseattest:

<http://www.vox.no/no/Livslang-laring/Realkompetanse/Vox-Kompetanseattest-og-cv/>

Hvordan føre fritak på vitnemålet:

http://www.ubr.no/ressurser/temasider/vitnemaal_og_vitnemaalstillegg/vitnemaal_og_vitnemaalstillegg

7. Utfyllende lesing

Aagaard, K. (red.), Dahler, A. M. (red.), Enggaard, E., Grunnet, H., Nistrup, U., Nordentoft, A. og Nymann, A. (2010): Anerkendelse af realkompetencer – en grundbog, NVR, Århus, 2010.

<http://www.viauc.dk/projekter/NVR/udgivelser/Sider/B%C3%B8ger%20og%20Rapporter.aspx>

CEDEFOP (2009): European guidelines for validating non-formal and informal learning. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2009

ISBN 978-92-896-0602-8

<http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/5059.aspx>

Dansk nettside om realkompetansevurdering i høyere utdanning:

<http://www.viauc.dk/viden-om-realkompetence/Sider/viden-om-realkompetence.aspx>

Forskrift om godskriving av høyere utdanning:

<http://www.lovdatabank.no/for/sf/kd/td-20060410-0412-0.html#5>

Glasgow Caledonian University: Flexible Entry, Credit Transfers and Recognition of Prior Informal Learning (RPL), Summary Guidelines for Staff, Glasgow Caledonian University June 2006

Holmesland, I. da S. og Lundin, J. D. (Eds.): (2009): Formal and Informal Learning: Shall the Twain Ever Meet in Higher Education? Høgskolen i Oslo og Akershus 16/2009

<http://fagarkivet.bioa.no/jspui/handle/123456789/209>

Kennedy, D., Hyland A., Ryan N., Writing and Using Learning Outcomes: a Practical Guide, article, Implementing Bologna in your institution C 3.4-1

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven):

<http://www.lovdatabank.no/all/bl-19670210-000.html>

Lov om universiteter og høyskoler: <http://www.lovdatabank.no/all/tl-20050401-015-004.html#3-5>

Mohn, T.N. og Størset, H. (2010): Realkompetanse innen høyere utdanning En studie ved tre institusjoner, Vox, Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk, Oslo

<http://www.vox.no/no/Analyse-og-dokumentasjon/Tidligere-publikasjoner1/Studie-om-realkompetanse-i-hoyere-utdanning/>

Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR), fastsatt av Kunnskapsdepartementet 15. desember 2011:

<http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Kompetanse/NKR2011mvedlegg.pdf>

Nettsider på Vox.no om realkompetanse

www.vox.no/realkompetanse

Official Journal of the European Union (2013): COUNCIL RECOMMENDATION of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning, (2012/C 398/01),
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:398:0001:0005:EN:PDF>

Om vitnemål og vitnemålstillegg, fra UHRs nettside:

http://www.ubr.no/ressurser/temasider/vitnemal_og_vitnemalstillegg/vitnemal_og_vitnemalstillegg

Ot.prp. nr. 58 (1999-2000), kap. 2.5.5. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/otprp/19992000/otprp-nr-58-1999-2000-2/5/5.html?id=161493>

Rutiku, S., Vau I., Ranne P.: Manual for the Recognition of Prior Learning (RPL), Sihtasutus Archimedes (Archimedes Foundation), Tartu, 2011

Saarinen M.: Handledningsplan och åtgärdsförslag för validering, Centret för livslångt lärande vid Åbo Akademi og yrkeshögskolan Novia, Diskusjonsunderlag 2010

Stenlund, T. (2011): As valid as it can be? Assessment of prior learning in higher education. Umeå 2011. ISSN 1652-9650, ISBN 078-01-7459-209-2

Storli, R. (2012): Realkompetanse og fritak i høyere utdanning, Resultater fra en nasjonal undersøkelse i 2011, Vox, Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk, Oslo 2012 <http://www.vox.no/no/Analyse-og-dokumentasjon/rapporter/Realkompetanse-og-fritak-i-hoyere-utdanning/>

Validation des Acquis de l'Experience (Validation of Learning Through Experience), VAE, nettside:

<http://www.vae.gouv.fr/>

Weber, P., Evangelista L. m fl.: IMPROVE – Guide for Validation of Career Guidance Practitioners' Competence, Grundtvig Project 2011-2012.

Whittaker, R., Brown, J., Benske, K. H., Hawthorne, M.: Streamlining RPL Processes: facilitating the award of credit for prior informal learning, Centre for Research in Lifelong Learning, Glasgow Caledonian University, September 2011

Vedlegg

Program for regionale seminarer i 2012

Programmet på alle de fem seminarerne var i hovedsak like, men med et lokalt innslag fra et prosjekt hvert sted, som det kommer frem i oppsettet under.

10.00–10.30: Kaffe og registrering

10.30–10.45: Velkommen og innledning, ved Vox

10.45–11.30:

Trondheim, Mandag 15. oktober 2012, NTNU:

Eksempel fra NTNU, ved seniorkonsulent Linda Fredriksen og seniorkonsulent Ingvill Aune, SVT fakultetsadministrasjon, NTNU

Tromsø, Tirsdag 16. oktober 2012,

Universitetet i Tromsø: Realkompetansevurdering for opptak og fritak i barnehagelærerutdanningen, som en del av et nordisk samarbeid, ved dekan Arne Fjalstad, Profesjonshøgskolen, UiN

Oslo, Tirsdag 30. oktober 2012, Høgskolen i Oslo og Akershus:

Eksempel fra Høgskolen i Oslo og Akershus, ved rådgiver Berit Nygård, Fakultet for samfunnsfag, Seksjon for studieadministrasjon og internasjonalisering, HiOA

Stavanger, Torsdag 1. november 2012, Campus Ullandhaug - Universitetet i Stavanger:

Eksempel fra Høgskolen i Oslo og Akershus, ved rådgiver Berit Nygård, Fakultet for samfunnsfag, Seksjon for studieadministrasjon og internasjonalisering, HiOA

Tønsberg/Borre, Torsdag 6. november 2012, Høgskolen i Vestfold,

Forskningsparken på Campus Bakkenteigen: Realkompetansevurdering for fritak- et eksempel fra bachelor vernepleie, ved høskolelektor Inger Nordlund og høskolelektor Fred Tore Henriksen, Fakultet for helse- og sosialfag, Høgskolen i Telemark

11.30–11.45: Kommentarer/diskusjon

11.45–12.15: Introduksjon av utkast til veileder og hvordan jobbe etter lunsj, ved Vox

12.15–13.00: Lunsj

13.00–14.00: Gruppearbeid om innhold i veilederen

14.00–14.45: Plenumsdiskusjon

14.45–15.00: Oppsummering

Deltakere på regionale seminarer i 2012

Trondheim		
Etternavn	Fornavn	Firma
Aune	Ingvill	NTNU
Bjørgran	Linda	NTNU
Bratlie	Ann - Kristin	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Christensen	Hanne	Vox
Dahl	Ingrid Ofstad	NTNU
Eikrem	Renate	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Flægstad	Ingrid	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Fredriksen	Linda	NTNU
Gaustad	Astrid Kjærefjord	Universitetet i Nordland
Grønflaten	Lars	NTNU
Gustavsen	Kirsten	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Jenshus	Helga Margrete	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Kibsgård	Hilde	NTNU
Kvidal	Marit	NTNU
Langbakk	Erik I.	NTNU
Lien	Eirik	NTNU
Lorentzen	Lene Bye	DMMH
Madsen	Sigurd H.	NTNU
Meland	Brit Wenche	NTNU
Mjøen	Signe - Line	NTNU
Moseng	Cathrine	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Møller	Kjersti	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Næss	Winnie Christiansen	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Paulsen	Jannike H.	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Ranes	Ida Birgitte	NTNU
Risan	Pål	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Rygvold	Marit	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Sagmo	Kari	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Skatland	Åse Irene	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Skurseth	Annveig	NTNU
Soini	Marit	NTNU
Steinnes	Siri	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Storli	Randi	Vox
Sund	Randi Moen	NTNU
Svendsen	Tonje	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Tidemann	Ole Christian	Høgskolen i Nord-Trøndelag
Tingstad	Gry	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Tønne	Elisabeth	Høgskolen i Sør-Trøndelag
Valborg	Jenny	NTNU
Walstad	Einar	NTNU
Wormdal	Øystein	Høgskolen i Sør-Trøndelag

Oslo		
Etternavn	Fornavn	Firma
Aandalen	Anne	Høgskolen i Gjøvik
Arnesen	Kristin	Westerdals school of communication
Berg	Pål Riiser	Høgskolen i Lillehammer
Brustad	Hilde	Høgskolen i Hedmark
Brændshøi	Anne	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Bødtker - Lund	Daniel	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Christensen	Hanne	Vox
Dybvad	Kristin	Norges Idrettshøgskole
Furuheim	Hanne	Høgskolen i Hedmark
Færestrand	Anne Elin	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Grave	Berit Seim	Diakonhjemmets høgskole
Grongstad	Siv Bente	Høgskolen i Gjøvik
Hande	Tonje	HØYSKOLEN FOR LEDELSE OG TEOLOGI
Heimdal	Jan Erik	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Hekne	Bodil Irene	Høgskolen i Hedmark
Hernes	Margrethe Steen	Vox
Herudsløkken	Karin	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Holen	Inger Lise	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Hurlen	Ane-Berit	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Isnes	Morten	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Johansen	Reidun Ekse	Høgskolen i Hedmark
Johnsen	Kjersti	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Killingberg	Nils Magne	Norsk Studentorganisasjon
Kvammen	Ove	Høgskolen i Bergen
Løken	Anne	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Martinsen	Cecilie	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Martynova	Nonna	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Melbye	Lise	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Nygård	Berit	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Rolandsen	Unn Målfrid	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Ruud	Lillan Helen	Handelshøgskolen BI
Røe	Elisabeth	Høgskolen i Hedmark
Rønning	Marit	Norges Idrettshøgskole
Sandtorp	Bente	HØYSKOLEN FOR LEDELSE OG TEOLOGI
Satar	Ismael	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Saur	Lasse	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Schult	Ingunn	Høgskolen i Hedmark
Sjølie	Sven Erik	Høgskolen i Hedmark
Skeie	Tonje Øiestad	Norges musikkhøgskole
Skonhoft	Ingeborg	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Skreiberg	Marit	Norges dansehøgskole
Stiklestad	Sigrun Saur	Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA)
Storli	Randi	Vox
Sundnes	Jonny Roar	Universitetet i Oslo
Sælemyr	Gro	Høgskolen i Bergen

Tromsø:		
Etternavn	Fornavn	Firma
Andersen	Anine	Universitetet i Tromsø
Christensen	Hanne	Vox
Eek	Arne	Universitetet i Tromsø
Eira	Berit Ellen J.	Samisk høyskole/Sámi allaskuvla
Fjalstad	Arne	Universitetet i Nordland
Harper	Anne Mari	Høgskolen i Finnmark
Jørgensen	Jørund	Universitetet i Tromsø
Karlsen	Grethe	Universitetet i Tromsø
Killie	Christine	Høgskolen i Harstad
Mikalsen	Øyvind H.	Universitetet i Tromsø
Sandvik	Guro	Høgskolen i Narvik
Storli	Randi	Vox

Stavanger:		
Etternavn	Fornavn	Firma
Aal	Maria	Cefilni Consulting
Amdam	Elisabeth Finnøy	Høgskolen i Molde
Askeland	Gudrun T.	Høgskolen Stord/Haugesund
Gabrielsen	Egil	Universitetet i Stavanger
Haugen	Inger Brit Tungland	Misjonshøgskolen
Håvardsholm	Marit	Universitetet i Stavanger
Lie	Knut Sommerseth	Universitetet i Stavanger
Løkås	Ronny	Universitetet i Agder
Nygård	Berit	Høgskolen i Oslo og Akershus
Nymoen	Ingeborg	Universitetet i Stavanger
Skramstad	Niels	Karrieresenter Rogaland
Storli	Randi	Vox
Vikane	Ragnhild	Høgskolen Stord/Haugesund

Tønsberg/Borre:		
Etternavn	Fornavn	Firma
Bjar	Harald	Høgskolen i Vestfold
Blichfeldt	Anne	Høgskolen i Telemark
Brokke	Tove	Høgskolen i Buskerud
Christensen	Hanne	Vox
Gulbrandsen	Barbro	Høgskolen i Buskerud
Hanche	Anne - Marie	Høgskolen i Vestfold
Hauge	Hans	Høgskolen i Vestfold
Haugen	Else	Høgskolen i Telemark
Henriksen	Fred Tore	Høgskolen i Telemark
Johnsen	Margrethe	Høgskolen i Østfold
Nordlund	Inger	Høgskolen i Telemark
Olaussen	Irene Felde	Høgskolen i Østfold
Rønningsland	Sissel	Høgskolen i Telemark
Sanna	Thor	Høgskolen i Vestfold
Skonseng	Randi	Høgskolen i Telemark
Smedsrud	Gro	Høgskolen i Buskerud
Solberg	Hanne Kristin	Høgskolen i Vestfold
Storli	Randi	Vox
Øverland	Anne - Marie	Høgskolen i Buskerud
Wølner	Bjørnar	Høgskolen i Vestfold

